

landsbyer midt i storbyen. Kernen i en sådan landsby var et gadekryds med forretninger på alle fire hjørner. Der var tale om delsamfund, der i mange henseender udgjorde selvstændige enheder i byen. I sin erindringsbog fortæller Kjeld Philip, at man også i Københavns indre by kunne finde et sådant afgrænset bymiljø, og han beskriver i så henseende kvarteret omkring Pilestræde, hvor han var født og opvokset.

Pilestræde 41 var et ildebrandshus fra omkring 1740 og var i 1920'erne ejet af Kjeld Philips far. I dette hus blev han født i 1912, og han boede der i 22 år. Med et væld af enkeltheder, som man ikke kan begribe, at han kan huske, giver han et levende billede af familien og af livet i det omliggende kvarter. Selv om bogen måske mest egner sig til familiebrug, skildrer den dog et miljø, som det er af en vis historisk interesse at stifte bekendtskab med, men af større almen betydning er naturligvis Philips omtale af de personer, han kom i forbindelse med under skolegang og universitetsstudier.

Det er en memoireforfatters privilegium at have sine bestemte meninger om alt, hvad han er kommet i berøring med, og det benytter Philip sig fuldt ud af. For denne som for alle andre erindringsbøger gælder det, at meningene netop er af meget personlig karakter. Philip afslutter således sine bemærkninger om L. V. Birck med at udtale: »Han døde i 1933. Sjældent har døden så hurtigt ændret berømmelse til forglemmelse«. Det er dog et spørgsmål, om ikke det samme gælder de fleste, der i deres egen tid stod i offentlighedens rampelys.

Poul Meyer

Gunnar Solvang: *Husmandsliv. En etnologisk skildring af livsvilkårene i Rønhave-kolonien på Als 1925-80.* (Landbohistorisk Selskab, 1984). 272 s., ill., 148,- kr.

Egentlig er dette en bog, vi har savnet og ventet på – og storartet at den nu er kommet. Storartet, fordi den opfylder næsten alle de forventninger, man kunne nære til en sådan analytisk monografi om en statshusmandskoloni. Det gælder kildematerialet, hvor alt er udnyttet, helt ud til privatbreve, avisstof og lokalradioudsendelser. Ydermere er det hele på en meget værdifuld og stimulerende måde sammenstillet med de impliceres personlige erindringer, også nybyggernes, som forfatteren allerede fra 1976 har haft lejlighed til at indsamle. Listen over meddelere er på ikke færre end 72 personer. Det fører frem til bogens næste plus, nemlig forfatterens dybtgående lokalkendskab, både topografisk og sociologisk; det er en absolut forudsætning for, at et så stedbundet arbejde virkelig skal lykkes. Ligeledes er det meget fortjenstfuldt, at bogen er ført helt op i nutiden, så det historiske perspektiv aktualiseres. Vi følger de 27 statshusmandsbrug fra etableringen på sønderjysk domænegods i 1920'erne og til 1980, da mindre end 1/4 lever af landbrug. Fremstillingen er søber og letlæselig og i ret vidt omfang ranset for unødvendige etnologiske fagudtryk (i øvrigt er der en lille ordforklaringsliste). Helt befriet for (uforståelig) slang er den dog ikke, jfr. side 12 (»faktorer, der ... har ført til generering af en strukturforandring osv.«). Som naturligt er fokuserer fremstillingen på de materielle levevilkår, men kulturlivet – skole, foreningsliv, selskabelighed – behandles også, derimod ikke kirke. En meget væsentlig side af bogen er billeder, diagrammer, tavler og kort, som kun kan betegnes som fremragende. Allerede en

»billedlæsning« af bogen gør læseren fortrolig med hele udviklingen og menneskene i kolonien.

Det var meget at ønske, at der kom et par tilsvarende undersøgelser fra velvalgte egne i det øvrige land. Dels er det ved at være allersidste udkald, hvis man, som her, skal kunne nå at drage fordel af førstegenerationens personlige erindringer – og det er som sagt yderst værdifuldt – dels er der trods alt forskel på Sønderjylland og landet nord for Kongeåen; Sønderjylland er i virkeligheden et relativt husmandsfattigt område. Noget bunder i nationalitetsforholdene, som f.eks. i Sønderjylland virkede dæmpende på de sociale modsætninger, andet i særlig sønderjysk tradition f.eks. med hensyn til aftægt; man kunne også nævne den ublide start hernede på grund af mark-inflationen (hvor forholdene dog vist var lidt mere komplicerede, end de her gøres til). Men hovedbegrundelsen vil naturligvis ligge i, at husmandsbrugets udvikling i perioden 1920-80 er så væsentlig og spændende en side af det danske samfunds udvikling, og at man her finder svar på mange vigtige spørgsmål vedrørende det samfund, vi oplever i 1980'ernes Danmark. Det næst fornødne er at få tilsvarende analyser af levevilkårene for dem på nederste trin af landbostandens sociale rangstige, nemlig den meget talrige landarbejderstand. På grund af det sparsomme skriftlige kildemateriale haster denne opgave mindst lige så meget.

Paul G. Ørberg

Helle-Monette Klein og Keld Søgaard Christensen: *Husmandshjemmet. Kultur og bevidsthed blandt jyske husmænd i 1930'erne*. (Landbohistorisk Selskab, 1984). 103 s., ill., 70,- kr.

Den lille indholdsrige bog bygger på en analyse af det jyske blad »Husmands-

hjemmet« og to propagandafilm fra omkring 1940, »Storbyens Blændværk« og »Mulden drager«.

I et kort, indledende historisk rids redegøres der for, hvor differentieret et begreb »husmand« er. Analysen af nogle årgange af bladet fra 1930'erne med mange velvalgte citater og referater illustrerer udmærket det tidehverv, man stod ved begyndelsen af både økonomisk og kulturelt. Som allerede titlerne antyder, tegner filmene et helt unuanceret sort-hvidt billede af bylivet kontra landbolivet, et forhold som den samtidige kritik betegnende nok knap nok anmærkede. Samlet kan man sige, at bogens idé er god, vi får virkelig et godt indtryk af, hvordan tilværelsen som en helhed burde være i et godt husmandsmiljø efter de skrivende/ledende husmænds mening; bladanalysen giver os også et vist indtryk af, hvordan livet faktisk har været levet, men naturligvis langt fra fyldestgørende, hvad forfatterne selv er udmærket klar over (s. 97). Vi savner i høj grad undersøgelser af lokalsamfund, hvor de specielle forhold – brugsstørrelse og brugsform (jordrentebrug), husmændenes rekruttering og deres og børnenes afvandring, skolegangseffekten, forbindelsen til kirkelige retninger og politiske partier, indsatsen i det kommunale selvstyre og andelsbevægelsen o.m.a. – blev gennemanalyseret.

Paul G. Ørberg

Poul Meyer: *Dansk Politik 1944-1984. Politiske begreber*. (G. E. C. Gad, 1984). 159 s., 150,- kr.

I disse randbemærkninger til de seneste fyrre års danske politiske historie har den nu forhenværende professor i statskundskab taget en række mere eller mindre centrale emner op. Der er temaer, der i særlig grad har lagt beslag på